

JANUBIY KOREYA TA'LIM TIZIMI

*Murtazayeva Sevinch Husniddin qizi
Aminjonova Shahribonu Husniddin qizi*

*Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
2-bosqich talabasi*

Annotatsiya: Maqolada ta'lim tizimi sifatini mazmun jihatdan zamon talabiga mos yangilab borish va jahon tajribalarida eng ilg'or ta'lim sohasi yutuqlarini o'rganish, ulardan o'z milliy xususiyatlarimizga mos jihatlaridan foydalanish borasida fikr-mulohazalar aks ettirilgan. Xususan, dunyoda rivojlanish darajalari yuqori ko'rsatkichlarni egallagan Sharqiy Osiyodagi Janubiy Koreya ta'lim tizimi tajribasi, rivojlanishi va sifat ko'rsatkichlari tarixiy jarayonlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlari, monitoring, kompetensiyaviy yondashuv, ta'lim bosqichlari, ilmiy tadqiqotlar, ta'lim sifati ko'rsatkichlari.

KIRISH

Hozirgi zamon talablaridan kelib chiqib yurtimizda bugungi kunda ta'lim mazmuni samaradorligini oshirish, o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish maqsadida rivojlangan mamlakatlar hamda yurtimizdagi chet tillari bo'yicha uzluksiz ta'lim tizimining davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlarini ishlab chiqish tajribasi, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan umumta'lim fanlari bo'yicha uzluksiz ta'limning davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlari loyihalari va uni amaliyotga tatbiq etish kabi vazifalari turibdi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Vatanimizdagi ta'lim sohasi rivojlanishida biz albatta rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalaridan o'zimizga mos vaziyatlarda foydalanishga katta e'tibor bermoqdamiz. Shu boisdan davlatimizda tashkil etilgan dunyoning eng salohiyatli oliy o'quv dargohlaridan Angliyaning Vestministr universiteti, Italiyaning Turin politexnika instituti, Singapur menejmentni rivojlantirish oliygohi, Janubiy Koreyaning INXA kommunikatsion texnologiyalar universiteti, Rossiyaning Gubkin nomidagi neft va gaz universiteti, Lomonosov universiteti va G.V.Plexanov nomli iqtisodiyot universiteti filiallarining tashkil etilgani ham ta'lim tizimining jahon talablariga mos rivojlanishi omili hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Dunyoda ta'lim yo'nalishida Janubiy Koreya ta'lim sohasi yetakchi o'rinni egallab, ilmiy salohiyatlari ham shiddat bilan yuksalib bormoqda. Bu fikrlar isboti sifatida Ilmiy yuksalishni baholash xalqaro tashkiloti (IAEP) tomonidan 2015 yilda 19 mamlakat talabalari orasidan 18 yoshli o'smirlar uchun egallangan ta'lim sifatini ifodalovchi monitoring tadqiqotlarida Janubiy Koreya yoshlari birinchi o'rinni egalladilar. Bu xalqaro yutuq sifatida mamlakat milliy iftixori deb baholandi. Bunga hukumatning ta'lim siyosatini to'g'ri olib borayotgani sabab deb topildi. Ta'lim tizimi natijalari albatta o'z tarixiy rivojlanish davriga ega bo'lib, bu jarayonni mulohaza qilib ko'ramiz.

Janubiy Koreya davlatining ta'lim tizimi tashkil topgan ilk damlar 1948 yildan 1970- yillargacha mustaqil davlat tizimini yaratish jarayoni edi. 1970-yillarga kelib kadrlar siyosati asosi sifatida ta'lim siyosatiga asosiy e'tibor berila boshlandi. Janubiy Koreya hukumati tomonidan yalpi milliy mahsulotning 4,5 foizi ta'lim sohasi rivojlanishi uchun ajratildi. 1973 yildan ilmiy-texnikaviy ta'limni rivojlantirish maqsadida texnika bilim yurtlari tashkil etildi [2]. 1985 yilga kelib bu bilim yurtlari oliy o'quv yurtlari sifatida rivojlantirilib, 4 yillik ta'lim muddati belgilandi. Maktablarda ta'limga butun aholini jalb etish maqsadida sinflar 40, 50 nafar o'quvchilarga mo'ljallandi. Ta'lim sifatiga ham katta e'tibor berilib, xorijdan malakali o'qituvchilar jalb etildi. Bu siyosat xalqaro ta'lim tadqiqotlarida Janubiy Koreya ta'limini yuqori baholadi. Mutaxassislar bu yutuqning omilini koreys xalqining konfutsiylik madaniyatiga xos bo'lgan mehnatsevarlik, bilimga bo'lgan intilish kabi sifatlari yuqori darajada ekanligi bilan izohladilar.

Janubiy Koreya davlati shunchalik qashshoq ediki, jon boshiga yillik daromad 200 AQSh dollariga to'g'ri kelib, maktablar va pedagoglar uchun ortiqcha resurslar jalb etilmasdi. Oilalarda yashash maqsadida bolalar ishlashga majbur edilar. 1945 yilda yapon mustamlakasidan so'ng Janubiy Koreyada zamonaviy maktab tizimini boshqarish uchun tajriba va ko'nikmalar mavjud emas edi. O'tgan asrning 50-yillarida Koreya yarimorolidagi 3 yillik qonli koreys urushi yangi shakllanib kelayotgan ta'lim strukturasi to'xtab qolishiga sabab bo'ldi. 1970-yillarga kelib Janubiy Koreyada ta'limning rivojlanishi boshqa rivojlangan davlatlar tizimidan import qilish ko'rinishida shakllandi. Janubiy Koreyada bu holat asosan AQSh ta'siri negizida yuz berib, bu paytda zamonaviy ilm va matematikaning ilmiy lug'atlari koreys tilida mavjud bo'lmagan edi [3]. XIX asrning oxirlarida Koreya 400 yillik tashqi aloqalardan uzilib qolgan davlat sifatida uzoq muddatli g'arb sanoati sivilizatsiyasi muammolarini yechish maqsadida og'ir davrlarni boshdan kechirdi. Missionerlar tomonidan zamonaviy ta'lim dasturlari tashkil etildi, lekin maktab tizimi asoslari hukumat tomonidan shakllantirildi. 1905 yilda Koreyada Yaponiya protektorati o'rnatilishi va

1910 yildagi mustamlaka sifatidagi hukmronliklar zamonaviy ta'lim tizimi shakllanishiga to'siq bo'ldi. Lekin Yaponiya kolonial tizimi boshqa koloniyalardan farqli o'laroq, aholini ta'lim tizimi bilan ta'minladi. Bu ta'lim etnik yapon madaniyatini targ'ib etuvchi g'oya asosida shakllantirilgan. Yapon ta'lim tizimi koreyslarda ta'lim olish va savodxonlik darajasini oshirishga xalaqit bermadi. 1942 yilga kelib 40% aholi boshlang'ich maktablarda o'z savodini chiqardi. 5%dan ortiq koreyslar o'rta maktablarda bilim olishni davom ettirdilar. Hozirgi kundagi yirik ilm maskanlaridan biri bo'lgan Keyo imperatorlik universiteti 1924 yilda Seulda Koreya yarimorolida yaponlar savodxonligini oshirish maqsadida tashkil etilgan bo'lsa-da, tub aholining ta'lim taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan.

Xususiy maktablar davlatning bepul maktablaridan ancha qimmat bo'lgan bo'lsa ham aholining ko'pchilik qismida xususiy maktablarga qiziqish yuqori edi. Lekin barcha maktablar bir xildagi darslik, o'quv qo'llanmalardan foydalangan. O'qituvchilar xam yagona ta'lim boshqarmasi roziligi bilan ishga qabul qilingan. 1970-yillarda hukumat tomonidan ta'lim tizimidagi islohotlar asosan aholining 70%ini savodli qilish maqsadida amalga oshirildi. O'quvchilarni bilimga qobiliyatlari bo'yicha o'rta maktab bosqichidan o'zlashtirish darajasiga qarab ixtisoslashtirish kadrlar siyosatiga ko'ra amalga oshirildi.

Janubiy Koreyada majburiy umumiy o'rta ta'lim 6 yildan iborat bo'lib, ta'lim 7 yoshdan boshlanadi. Ta'limning keyingi bosqichi bo'lgan kasbga yo'naltirish Janubiy Koreyada 13 yoshdan boshlanadi. O'zbekistonda esa o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi 16 yoshdan boshlanadi.

Janubiy Koreyada oliy ta'lim tizimida ham o'z nufuziga ega bo'lgan universitetlar paydo bo'lib, bu kadrlar tayyorlashning muhim yo'nalishlarini yuzaga keltirdi. Jamiyatda eng yaxshi ish o'rinlari Seul universiteti talabalariga nasib qilishi uning boshqa universitetlar nufuzidan balandligini belgilab, universitetga eng yaxshi maktab o'quvchilari talabalikka qabul qilingan. Bu jihat Yevropadagi ta'lim tizimiga xos tabaqalanish usuli edi. Bu aholi o'rtasida Yevropa madaniyatiga intilishni keltirib chiqardi va so'nggi yillarda Janubiy Koreya ta'limiga Yevropa ta'lim tizimining xususiyatlari import qilina boshlandi. Lekin turli ijtimoiy sinflar mavjudligi maktablarda aholini qamrab olish darajasining qoniqarli emasligini keltirib chiqardi.

1969 yildan hukumat tomonidan o'rta maxsus ta'lim tizimiga imtihonlar orqali qabul qilishning kuchaytirilganligi 1980 yilga kelib ushbu tizim talablarining aniq analogik o'lovlarini shakllantirdi. Shahar va qishloq maktablaridagi ta'lim darajalari farqlanishi saqlanib qolindi. Poytaxt Seulda ta'lim sifati boshqa hududlarga nisbatan yaxshilanganligi aholining ta'lim olish uchun poytaxtga intilishiga olib keldi [4]. Janubiy Koreyada bizning mamlakatimizdan farqli o'laroq, ta'limni boshqarish strukturasi barcha tizimlar uchun yagona bo'lib, umumiy o'rta, o'rta maxsus, oliy

ta'lim tizimlari vazirligidan iboratdir. 1980 yildan hukumat iqtisodiyotni yaxshilash maqsadida ta'limga e'tiborni kuchaytirdi. Buning natijasida 1990 yilga kelib savodxonlik darajasi 98,5%ni tashkil etdi. 1990 yilda Koreya hukumati yalpi milliy mahsulotning 4,5%ini ta'limga yo'naltirgan bo'lib, bu Tayvanga nisbatan 3,6%ga yuqori bo'lgan. Lekin Yevropada bu ko'rsatkich ancha yuqori bo'lib, bu Vengriyada 6,1%, Fransiyada 7,5%ni tashkil etgan [5]. Shunday bo'lsa-da, koreys xalqining ta'lim olishga e'tibor qaratayotganligi mamlakatning barcha sohalarda erishayotgan yutuqlarida ham ko'rinib turibdi.

XULOSA VA MUNOZARA

Bugungi kunda Janubiy Koreyada ta'lim tizimida erishilayotgan yuqori ko'rsatkichlar omili mutaxassislar tomondan quyidagi xususiyatlarga bog'liq, deb ko'rsatilmoqda:

➤ Koreya xalqida ta'limga bo'lgan ishtiyoqning balandligi. Bu xususiyat 1994 yilda o'tkazilgan ijtimoiy so'rovnomalarda (Clark W.Sorensen) aks etgan. Yuqori sinf o'quvchilari bilan o'tkazilgan so'rovnomada 78,7% respondentlar o'rta maxsus ta'limni amaliy ehtiyoj deb bilganlar, 12,7% respondentlar esa ixtiyoriy va 5% respondentlar ota-onasining istagi bilangina o'qishayotganini aytganlar. Bu esa Koreya yoshlarida ta'limga bo'lgan ishtiyoqning balandligi belgisidir.

➤ Janubiy Koreyadagi ta'lim tizimida pedagoglarning aksariyati erkaklardan iborat bo'lganligi xususiyati tizimning qat'iy rivojlanishi omili bo'lib xizmat qilgan, deya baholanmoqda. Hozirgi vaqtda ota-onalar talablariga binoan boshlang'ich sinf o'qituvchilari asosan ayollardan tashkil topmoqda. Bu jihat Koreyada maktab ta'limi insonlarning shaxs sifatida shakllanishini yuzaga keltiruvchi omil bo'lganligini bildiradi.

➤ Darsdan tashqari qo'shimcha mashg'ulotlar. O'tkazilgan so'rovnomalarga ko'ra, 1980 yilda 61% o'quvchilar darsdan tashqari qo'shimcha mashg'ulot olishlariga to'g'ri kelgan. Buning salbiy oqibati sifatida 14% o'quvchilar asab kasalliklari va zo'riqishlarga uchraganlar. Ta'lim vazirligining tadqiqotlariga ko'ra, repetitorlar tomonidan olingan daromad har yili 327 milliard von (400 mln AQSh dollari)ni tashkil etgan bo'lib, davlat budjetining 30%ga yaqin ekvivalenti va milliy daromadning 6%iga to'g'ri kelgan. 1992-yillarda darsdan tashqari mashg'ulotlarga ota-onalar oyiga o'rtacha 280000 von (364 AQSh dollari) sarflashgan.

➤ Janubiy Koreya yoshlarining ta'limga ko'p vaqt sarflashi xususiyati koreyalik o'quvchilarning qo'shimcha ta'lim yoki amaliyot uchun maktabdan tashqari bir necha soat vaqtlarini ajratishlarida kuzatiladi. Lekin bu xalqaro tadqiqot anketa so'rovlarida o'z aksini topmagan, ya'ni qo'shimcha darslar uyga vazifa sifatida qabul qilinadi. O'quvchilar o'z ustida ko'p ishlaganlari sababli maktabda yoki ta'lim tizimidagi mavjud muammolar o'z yechimini topadi. Bunda ularning ota-onalari ham yordam

berishadi. Janubiy Koreyaning ta'lim tizimi erishgan yutuqlar milliy xususiyatlarga mos ravishda bo'lib, uni O'zbekiston ta'lim tizimiga joriy etsa bo'ladigan jihatlarini amaliyotda sinab ko'rish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Janubiy Koreya ta'limining tarixiy an'analari / I.A.Tolstokulakov.2018
2. Ta'lim tizimi va Koreya Respublikasi o'rta maktabining nazariyasi va amaliyotida o'qitish maqsadlari / A.N.Lankov, G.V.Mikaberidze.2016
3. Janubiy Koreyada ta'limni rivojlantirish tendensiyalari / E.H.Lim. 2014
4. Janubiy Koreyadagi ta'lim tizimining siyosati va rivojlanishi / B.G.Chung.2017
5. Ta'lim sohasidagi davlat siyosati, ta'lim sohasidagi islohotlarni boshqarish tajribasi / S.-I. Park. 2018
6. Jahon ta'lim tizimi. O'quv uslubiy majmua. / Miraliev D /T.: Iqtisodiyot.,2016